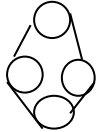

**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: KEI NA VEIVAVAKOSO LOTU VAKARISITO**

Tiseba 9, 2018 Tadu mai ni Turaga ko Jisu II [Adent III]: Nodai naki meda veikilai dina sara [bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou ni noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegucegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka.

Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu

cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

Edaidai nai karua ni Siga ni Turaga, na vakavakarau ena tadu mai nei Jisu ena Siga ni Sucu ka me

nanumi na vakavakarau ena Lesu Vakaru mai ni Turaga ko Jisu [Advent II].

Nai Vakamacala lekaleka me baleti Malakai: *Nai vola nei Malakai [ena vosa vaIperiu ‘noqu dautukutuku, noqu agilosu- Malachi-my messenger, my angel], e tautauvata kei na veika e rau vakaraitaka ko Akeai kei Sakaraia; eratou volai kece ni oti e 100 na yabaki ni ra lesu mai Pabiloni na Jiu. Nai matai ni lakolako lesu tale ni oti na veivakabobulataki ena 538 BC/BCE. Ea lesu ki Jerusalemi ko Esera ena yabaki 458; ea lesu ki Jerusalemi ko Nemaia yabaki 445; ena yabaki 430, ea kacivi me parofita ko Malakai. Ea qai tekivu me vakacokotaki ko Jerusalemi, ka sega soti ni daumaka sara na bula kina. Era a lewe levu era bula ena taudaku ni koro levu ogo, mera la’ki vuni kina, ena nodra nanuma de na dua tale na matanitu ena mai ravuti ira ka kauti ira lesu tale vakabobula, me vaka era sa kila na kena ca kei na kena vakaloloma. Enai bili kei Jerusalem e kune kina na vanua kei na kena qele mera tei kedra kina. E dina ga ni sa tara oti na Valeni- Soro, ko ya ena kena vakavou ena yabaki 536 me yacova yani na yabaki 520. Ia, e sega ga ni totoka sara me vaka na Valeni- Soro ea tara ko Solomoni. Ea sa sega ni tara e dua na vale ni tui, ka dina ga ni a kawa mai vei Tevita ko Serupepeli na nodra kovana. Ea sega ni*

kune vei ira na lesu mai nai gu mera rekitaka ka marautaka na veika era a mai sotava. Era a dauvakataroga tiko se ea vinaka beka ga na tiko mai na vanua ni veivakabobulataki? Nai kuri ni nodra yalolailai, ko ya ni sa oti ogo e 100 na yabaki na nodra lesu mai Papiloni, ka sa sega ga ni duri e dua na nodra matanitu ka mera vakatui. Na ka vinaka ga era a vulica ko ya, ni sa ka ca dina sara na nodra dauqarava na kalou matakau. Na nodra qaravi Jiova sa yaco ga me dua nai vakarau, ia e sega ni katakata sara se mera dauvakauqeti kina. Sa ka wale talega na nodra daukauwaitaki ira na bête era veiqaravi, ia era sega sara ni daudokai ira, kei na nodra sokalou sa yacana walega, se sa daucaka ga me rawa. Sa vakavuna talega mera sega ni daukauwaitaka na nodra qaravi Kalou, se mera dautaroga tiko na veika ogo: Sa vakaibalebale se yaga tiko li na noda qaravi Kalou? A cava meda kauwaitaka kina na Kalou? Eda qarava, se sega nida qarava, ena sega ga ni dua na ka eda na kunea kina? Sa sega ga na betena? Era kila vinaka ni cala na veivoli ena Siga ni Vakacecegu, ia ena vinaka me tara vakatikitiki na nodra vale ni veivoli, ka me yawa tani yani mai na matamata ni koro. Ea tara na nodra bula vakaitikitiko nai vakarau ni nodra bula vou ogo? Kevaka ko sa sega ni dina Vua na Kalou, ena sega ni dua na leqa e yaco kina. Sa rawa talega mo kua ni dina vua na watimu, ena sega talega na leqa ena yaco kina. Na kenai kuri ni lailai na yalewa era lesu vata mai Papiloni, ia era levu talega na yalewa era sa qase mai, ka sa na daumaka mera sa vakamautaki ga na goneyalewa ni kai matanitu tani era tu tikivi ira. Sa sega ni dua na nodra matanitu mera beitaka; ka sa yaco sara mera kaya ni sa sega ni dua na Kalou mera beitaka. Ka sa tekivu mera sega ni vakabauta ni dua na Kalou dauloloma; ka sa rairai vinaka ga mera sa dui kauwaitaki ira ga vakai ira. Ni sa sega ni totogitaki ira na Kalou sa toso tikoga na nodra bula. A cava mera kauwai kina? Sa yaco mera vakasamataka ni sa sega ni qai kauwaitaki ira na Kalou. Ogo sara ga ko ira na mataqali tamata e sotavi ira ko Malakai. Nai otioti ni parofita ogo ko Malakai ka me vakaruataki tale: “malakai” nai talai [messenger] ka nanumi kina ni sega ni yaca ko ya mera dauvakarorogo kina me vakataki ira na parofita lelevu ko ya, ko Aisea se Jeremaia, baleta ni ko Malakai edua ga ‘nai talai,’ se dua ga nai talai lailai! Ia meda kila ogo: ko Malakai sai sema ni VTM kei na yalataki ni nona lako mai ko Joni Dauveipapitaiso, ea tukuna talega na Nona yalataki ko Jisu. Enai yaloyalo yavala [movie], sa dau rogo vakalevu kina ni dauvakavuna e levu na ka me yaco, [main boy, central character], ia o koya na nonai vukevuke [assistant, minor character] e rawa ni

vakayacora e dua ga na ka vinaka lailai. Ia, nida raica lesu nai talanoa eda qai sigema ni o koya ga na tamata lailai se nai vukevuke e vakayacora e dua na ka levu sara. Me vakataki Malakai ni sai koya nai sema ni Kalou enai VTM kei na Kalou [Jisu] enai VTV. Ea nanumi ni vola ko Esera nai vola nei Malakai. E 55 na tikina, e 44 [85%] nai vola e lako mai na gusu ni Kalou; ka laurai talega na nona veitaratara kei na Kalou na parofita ogo. Ko koya ea vola e bête ka parofita talega, ea volai nai vola ena yabaki 430BC/BCE. Na kenai naki ga me vakasalataki ira na tamata era lesu mai na tiko vakabobula, ka ra sa mai vakadeitaki ira e Jerusalemi ka mera veisau, ka vakavouya na nodra veiwekani tale Vua na Kalou ko Jiova [Yahweh-Yawe]. II. Ena vuku ni veika sa yaco ogo, sa rauta e 400 na yabaki vakacaca na Nona a sega ni vosa tale na Kalou vei ira na Isireli, ogo na maliwa ni VTM kei nai VTV. Sa tiko nai vola tukutuku ni 400 vakacaca na yabaki ko ya ka laurai enai vola ka sega ni curu enai VTM, se nai tekivu ni VTV, [Deuterocanonicals books-belong to a second canon- Apocrapha-hide away- era sega ni tiko enai Vola Tabu. Eso na matalotu era okata me tiki ni VT]. Na gauna ni VTV eda sa rogoci Eroti na Kalevu, ea tekivu me veiliutaki ena 37 BC/BCE. Ni cakacakataki lesu na veiyabaki mai na yabaki 1 AD/ACE], ea rairai ni a sucu ko Jisu ena 6 BC/BCE [, vei keda eda vakayagataka tiko na Gregorian Calendar].

I. Malakai 3:1-4: Ea vakasaqarai tiko nai sau ni nodra vakatataro, ‘...Sa evei li na Kalou ka daulewa vakadodonu? [2:17]. Nai sau ni taro ogo ea tukuna ko Malakai [3:1-4], ka sega ni tukuna se ko cei, se na gauna ea yaco kina. Ia eda sa kila ni tukuni vakamatata enai VTV e rua nai talai, ‘caramaka ko koya na sala,’ ko Joni na Dauveipapitaiso [Maciu 11:10; Luke 7:27], kei Jisu na Mesaia. Ko Malakai kei Joni erau a mai vakarautaka ga na sala nei Jisu. Ko Jisu ga sa ‘lako vakidacala mai’ ka sega ni dua e yalodei me sota kei Koya baleta ni sega ni kilikili kei keda meda veirai, me vaka ni sa rui savasava ko Koya. Ko Jisu ga ena vei vakadodonutaki ka veivakasavasavataki ka sa vakayagataki nai yaloyalo, se na vosa vakaibalebale me tukuna na Nona cakacaka. II. Eso na vosa bibi vakaiyaloyalo sa vakaraitaki eke, ka dau vakayagataki ena veiqaravi, cakacaka, veivakasavasavataki, veivakadodonutaki, ko ya ena loloma, kei na veilewai ni Kalou ena bula ni tamata me vaka na ‘bukawaqa,’ [se na katakata vulavula mai vei koya e dauvakama na veveka kei na ka sega ni tudei], se ‘dau sava koula,’ na ‘nodra

sovu na dau savai sulu' [na mataqali sovu me savata ka me savasava vinaka kina nai sulu e sava]. Se 'vakawaicalataka ka vakasavasavataka na siliva,' 'se na kena vakacabori vei Jiova nai madrali sa dodonu,' se nai soro donu ['madrali'] e vinakata na Kalou. Sa kenai balebale ga ni veika sa mai vakayacora ko Koya e 'lako vakidacala mai' sa veivakurabuitaki, sa veivakavoui, sa veivakasavasavataki ka sega tale na duka se veveka me kabita ni sa savasava taucoko me veiganiti kei Koya sa savasava sara. Sai Koya ga na Kalou ea lako mai ena vukuna ko Koya na Mesaia, ko Karisito Jisu. Ni yaco na veika veivakurabuitaki oqo, sa na qai donu kina na bula me vaka ga ena gauna e liu ni bera na nodra kau vakabobula na Isireli. Era na raica ga na Kalou [Mesaia] oqo ko ira na tamata yalosavasava.

Luke 1:67-79 [raica e ra na i vakamacala me baleta nai vola nei Luke--nai sosomi ni Same]: I. Na vakatoka yaca e dodonu me soli ena gauna e sucu mai kina e dua na gone, ka sega ena gauna e gauna e daucilivi kina, [Vunau ni Soro 12:3]. Baleta ni a galu ko Sakaraia [Zachariah na 'Hah'-Yahweh remembers,' se sa nanuma na Kalou] ka sa volai na yaca me vakayagataki, sa rairai a nanumi me qai tukuni ga ena gauna ni nona cilivi. Sa vakacaucautaka na Kalou ko Sakaraia na bête ena vuku ni luvena ko Joni, [Iperiu 'Yahanan' 'God is Gracious,' 'sa loloma se sa vinaka na Kalou] ni sa vakatara na Kalou me vosa tale. II. Sa nakita na Kalou me dua na gauna ni 'nona galu,' ka sa vakatitobutaka talega na nona bula na bete ka parofita talega. Ni oti na nona galu ea rogo mai na vosa ni Kalou, 'A sa vakasinaiti ena Yalo Tabu ko Sakaraia...' Sa dau vakatokai na sere oqo me 'Benedictus' ena vosa vakaLatini ka kenai balebale ga na veivakacaucautaki [68]. Mo dikeva vata kei na Sere nei Meri [1:46-55, ka dauvakatokai me Magnificat... na Nona vakacaucautaki na Kalou]; ena qai golevi e muri, me vaka e rau via tautauvata. Na rai lesu na parofita me tukuni Eparaama me baleta na vosa ni Veiyalayalati-covenant [13], ea yalataki kina na Dauveisereki, se na Dauveivakabulai. Sa rai ki liu me parofisaitaka na lako mai ni Mesaia, ko Koya ena vakabulai ira na Nona tamata. Oti sa qai parofisaitaka na luvena ko Joni, ka parofita talega, ko koya ena caramaka na gaunisala ni Mesaia [Aisea 40:3; ka vaka talega kina ko Malakai 3:1, ena lesoni e cake 3:1-4.]. Sa vakayacori na parofisai mai nai VTM ka sa dodonu me vakacaucautaka na

Kalou ko Sakaraia ni sa na vakayacora na luvena ko Joni nai tavi bibi me caramaka na Nona sala na Mesaia [Karisito ena vosa vaKirisii]. Ko koya oqo sa na mai vakataucokotaka na veivakararamataki, ka na kauti ira talega mai na kolaiciba, se tiko ena buca ni yaloyalo ni mate, se ena butobuto mera na raica na Rarama ka mera vakabulai.

C. Ai Vakamacalalekaleka me baleti Filipai: *Nai vola nei Paula ka salavata kina kei rau ko Timoci kei Sailasa enai karua ni nonai lakolako ni kaulotu [Cakacaka 16-18]. Sa macala ni vola oqo e dua vei ira nai vola ea volai ena gauna ni nona tiko vakavesu [Filipai 1:12-26], ia eda kila ni tolu na koro e rawa ni a volai mai kina, ko Sisaria, Efeso se ko Roma; ea rairai volai ni rauta na 51 AD/ACE. I. Na koro ko Filipai e dua na koro toka vakamatau me dauisotasota ni tamata, ka semati rau ko Esia kei Urope. Na yaca ni koro makawa ko Crenidus se Datum, na vanua e kune kina na koula...sa rauta me a valuta ko Alikisada na tamai Filipe. Ea veisautaka na yacana ko Alikisada na Kalevu me vakayaca vei tamana ko Filipe [ki na Filipai]. Oqo na vanua vaka Masitonia, na yasayasa vaka Urope, ea tekivu kina ko Paula me vunautaka nai Tukutuku Vinaka. E koro kilai levu na koro ko Filipai, na koro ni nodra vakacegu na sotia ni Roma ka vakayagataki kina na vosa vakaRoma. II. Na koro oqo ea talai kina ko Paula [vata kei rau ko Timoci kei Sailasa], ena Nona raivotu mai vua na Kalou; sa biuti Esia kina ka tekivu yani nai lakolako ki Urope [Cakacaka 16:1ff]. Nai matai ni marama me veisau ki na Lotu VaKarisito mai Urope ko Litia [Cakacaka 16:11-13], o koya ea ciqomi Paula kei na rau na nonai tokani ena nona vale, ea la'ki tomani kina na veiqaravi ni veivakatisaipelitaki. Na lotu ea tekivu ga e bati ni wai, ea tete yani me dua nai vavakoso levu, ea vakadeitaki kina na Lotu VaKarisito. Me vaka na veivavakoso eso e tauyavutaka ko Paula, sa dau tu talega eso na leqa kei na cala ni kena vakadewataki nai Tukutuku Vinaka e vunautaka ko Paula kei ira na nonai lawalawa. 1. Eso era sa tekivu me vakabauti Jisu Karisito, ka ra nanuma ni dodonu mera muria vinaka na Lawai Mosese, me qai taucoko kina na nodra vakabulai se vakabauta. E vakabibitaka ko Paula ni ko ira era sa vakabulai ena yacai Jisu mera kakua sara ni bula vakataka na koli [3:2-11]. Sa vakadeitaka ga mera taura matua na vakabauta ea vakatavulica vei ira; dina ga ni tiko e vale ni veivesu, ia sa reki Vua na Kalou ena vuku ni nodra dei ena nodra vakabauti Jisu Karisito. Mera dauveilomani, ka tovolea me ra dauvakasama ka vakananumi vakataki Jisu[2:2, 4:2-3]. 'Me tiko e lomamudou na yalo oqo ka tiko talega vei Karisito Jisu, o Koya ni sai tovo vata kei na Kalou, ka sa sega ni vakasama ni sa butako ni sa vakatautauvani kei na Kalou. A sa vakadravudravuataki Koya ka kauta Vua nai tovo ni tamata dauveiqaravi, a sa caka me tautauvata kei na tamata...' [5-8]. Mo toso sara yani ki na tikina e 9-10, baleta na veitikina oqo sa tukuni Jisu ena nodrau veiwekani kei na Kalou na Tamana, ena veivakadonui vaKalou sa sucu mai vakatamata ko Jisu [Imanueli...na Kalou sa tiko vata kei keda], ia sa vakamalumalumutaki Koya sara me vaka na 'bobula,' [slave] sega ni tamata cakacaka [servant], sa lolovira sara enai naki levu ga me bula vakatamata me vueti keda se vakabulai keda na tamata. Na kenai kuri ga, o keda na tamata meda tovolea meda ucui Jisu kai tovo vakaJisu. Raica vinaka na veika ea yaco tarava*

[8,9,10,11], o Koya ea mate ena kauveilatai, ka tucake tale, ka sa laveti Koya tale na Kalou ki na Nonai tutu ga ni a sa bera ni lako mai ki vuravura. Na tikina rogo ka dau vakatokai me na Nona vakalalai Koya na Kalou me mai tamata [self-emptying].

I. Filipai 1:3-11: Na tikina 3-4 sa vakaraitaka ga na nodra veiwekani nai vavakoso mai Filipai kei Paula, ka sa vauci tu ena loloma dina ni veiwekani vaKarisito. *‘Au sa vakavinavinaka Vua na noqu Kalou ena gauna kecega au sa nanumi kemudou kina, ena veisiga kecega au sa masulaki kemudou ena marau.’* Na vu ni marau nei Paula ni vakabauta ni Kalou, sai Koya ea vakatekivuna na nona cakacaka vinaka ni veiqaravi ena vukudra nai vavakoso mai Filipai, ka **sa mai vakavotukanataka ko Jisu ena vakayacora tikoga me yacova sara ni sa vakataucokotaki; me yacova sara na gauna era na sota kina ena nona Lesu Tale mai.** Eda sa okati talega eke na tamata vakabauta. Na cakacaka ni Kalou sa vakayacora ena vukuda ko Jisu ni a mai mate ena vukuda ka da sa vakabauti Jisu ena Nona loloma. Sa vukei keda tiko na Yalo Tabu meda tubu cake tikoga me vakataki Jisu ena noda bula ena veisiga. Eda raica na duidui ni vosa vakaparofita ena Malakai kei na Luke ena saqati enai vakarau ni bula ni tamata ka gadrevi dina kina na veisau. Eda raica talega ni dauvakayagataka ko Paula na domo vakaparofita vaka oqo me vaka mai Kalatia, ia eke na domo ga ni loloma! **II. Na tikina e 9-11,** oqo e dua na **masu** totoka ka rawa me noda masu talega, *‘Ia ena ka oqo au sa kerea...’* ko ya me vakatitobutaki na nodra veilomani nai vavakoso...sa rawa ga me masu ko Paula me vaka ni sa sega ni rawa na veisiko me la’ki vosa ena matana votu, ena nona a tiko e vale ni veivesu. Me tubu cake na vakabauta, me titobu na veilomani, me veikabakabai cake na titibu ni tubu cake vakayalo kei na yalomatua vakayalo, ka me tekivu mai na gauna ni vakabauta me yacova sara na Nona na Lesu mai na Turaga. Sa dua na vakasama totoka kei nai vakarau ni bula meda vakayacora ka bulataka e daidai me yacova na Nona Lesu Vakaruva mai ni Turaga ko Jisu.

D. Ai Vakamacala me baleta na Kosipeli nei Luke: *Ko Luke na vuniwai [Kolosa 4:14] ka volavola vei Ciofilo, e matata sara ena Cakacaka [Theo-Kalou, philo-loloma], e rairai dua na turaga lotu se nai vavakoso era lomana na Kalou. Ko Luke e dua vei iratou na Kosipeli suivata [synoptic]: Maciu, Marika kei Luke; eratou kauta mai nai vurevure ni nodratoui tukutuku ena vanua vata. Oqo na vuna e tautauvata kina e so na nodratoui talanoa, ia sa koto ga na nodratou dui naki ka vakavuna na duidui vakalalai ni talanoa eso kei nai tuvatuva ni veika e yaco. Sa tiko e so nai tukutuku volai ena gauna ko ya, ia ko Luke e gadreva me vola*

e dua nai tukutuku tuvani vakamatau mai nai tekitekivu [an orderly narrative or history] ni bula, cakacaka nei Jisu [Gospel-Kosipeli mai na vosa vakavavalagi makawa na ‘god-good+spell-’tale’ or ‘news’, e vu mai na vosa vaKirisi na ‘euangelion’: ‘eu’ good + angelion-message]. Ko Luke sa vakabibitaka na vakasama bibi oqo: na dina ni Loloma Savu ni Kalou ka a lako mai vuravura baleta me mai nodai Vakabula na lewei vuravura, ko ya e rua na vakasama bibi ka sereka ena nonai talanoa enai vola oqo. Nai talanoa totoka me baleta na titobu kei na cecere ni Loloma ni Kalou: Na Kai Samaria Dauloloma [10:25-37]; Na Sipi a Yali [15:1-7], na Gone a Yali [15:15:11-32]; ko Luke taudua ga a tukuna nai talanoa ni Daukumuna nai Vakacavacava [15:1-10]; na vosa ni yalayala vua na tamata i valacalaca mai na kauveilatai ni sa vosoti ko ya na Kalou ka lako talega ki Parataisi ni Kalou [23:39-43]. Na i tukutuku talei ni Yalo Tabu ni Kalou, sa matata sara e na Gosipeli ka laki tomani ena Cakacaka: ko Joni na Dauveipapitaiso na nona sucu sa cakacaka ni Yalo Tabu [1:1:15];sa kunekune ko Meri ena veivakarurugi ni Yalo Tabu [1:35]; sa salavata ko Jisu kei na Yalo Tabu ena nona temaki [4:1-18; 10:21] kei na Yalo Tabu nai solisoli uasivi taudua ni Kalou [11:13]. Sa vakabibitaka talega na masu se na tamata daumasumasu ko Jisu [6:12; 19:18]; sa masu tikoga me yacova sara na kauveilatai [23:34, 38]. E tolu nai talanoa totoka sa dusia ko Jisu ena bibi ni masu: 11:5-9; 18:1-8, 9-14]. Sa vakabibitaka talega ko Luke na nona lomani ira na dravudravua ko Jisu: sa vunautaka nai tukutuku vinaka vei ira na dravudravua [4:18;7:22]; sa nodra talega na veivakalougatataki ni Kalou [6:20]; era sureti talega ena kanavata levu [14:13,21]; ko Lasarusa na tamata dravudravua sa nona na bula vata kei na Kalou [16:2-22];sa vakasalataki iratou na tisaipeli me volitaka nai yau sa tu vei iratou ka solia vei ira na dravudravua [12:33]. Sa vakadeitaka ko Luke ni dina taucoko na tucake tale mai na mate; sa kana ika vata kei iratou na tisaipeli [24:42-43]. E sega ni dua na tevoru se yalo bula, ia na Turaga ko Jisu, sa Tucake Tale mai na Mate. Na dina ni tucake tale mai na mate sa tomani yani enai kuri ni nonai vola. Nai vola, ko ya na Cakacaka ni Apositolo [Acts of the Apostles] sa tomana kina na dina ni tucake tale mai na mate ka toso yani ena cakacaka veivakurabuitaki ni Yalo Tabu ena nodra bula na turaga kei na marama vakabauta kei na kena tukuni nai tukutuku vinaka ni veivakabulai, veivagalalataki vakayalo ka vakayago sa mai vakayacora ko Jisu kei ira na muri Jisu.

1. Luke 3:1-6: Wilika talega na Maciu 3:1-12 kei na Marika 1:1-8. Ko Tiperiu Sisa [14-37 AD/ACE] ea sosomitaki Akosito Sisa mai Roma. Nai “ka tinikalima ni yabaki,” ko ya na 28-29 AD/ACE. E wase vakava na vanua kei ira na veiliutaki, se ¼ dua nai liuliu se kovana [tetrarch-tessera-te-4, tartou-trarch-veiliutaki—mai na vosa vaKisiri], ka digitaki iratou na luvena tolutolu ko Eroti na Kalevu me ratou kovana ena veivakadonui mai Roma. Ko Eroti [Anitipasa], na kovana mai Kalili kei Perea [4BC/BCE-33 AD/ACE, raica vinaka ni bera ni sucu ko Jisu kei na gauna e donuya na gauna ni bula vakatamata nei Jisu]. Ko Eroti Filipe [4BC/BCE-33AD/ACE], na taci

Anitipasa, ka tara na koro ko Sisaria Filipai, ea kovana mai Ituria kei Tirakoniti; kei Eroti Akelausi, ea sega ni kovana vinaka ka ra sega ni vinakata koya na Jiu. Oqo na vuna e tala mai kina ko Roma me mai veisosomitaki na kai Roma ko Ponitio Pailato, ea mai kovana e Jutia. Nai ka va ni kovana, ko Laisania, qaravi Apilini, e sega ni dua na ka meda kila me baleti koya. Sa dau kenai vakarau me dua ga na bête levu, ia na veiliutaki nei Roma sa raica ni bête levu me qarava na veika vakalotu kei na veika eso ni vanua; ka sa dodonu me levu na bête levu mera qarava nai tavi. Ena gauna oqo ea rua na bête levu. Ko Anasa, na vugona ko Kaiafa, ea bête levu talega. Dina ga ni sa vakacegu ko Anasa, ia e tu vua na kaukauwa ni veiliutaki. Oqo na vuna ea mai lewai kina ko Jisu vei Anasa ni bera ni kau vei Kaiafa [raica na Joni 18:13].

II. Na tikina 1-2, e dusia na kena sa tu vinaka na bula, vakavanua, vakapotiliki, vakalotu talega. Me vaka era sa tu na kena kovana ena veiyasana, ka sa tdaumaka na bula ena vanua, erau a lesi e rua me rau beteleву me qarava na veika vakalotu kei na bula vakavanua...e dua nai lesilesi mai Roma, ka dua me lewa ga na nodra matatamata na Isireli. Wilika vakavinaka na draki ni bula sa koto ena vanua baleta ni sa raica na Kalou, ni sa vakaoqo na draki ni bula, sa draki vaKalou, sa gauna vaKalou, eda a rogoca sara na nona lako ka rogo mai na ‘domo ni kacikaci’ sega mai na vanua eda namaka, ko ya e loma ni lotu, mai Jerusalemi, ia e taudaku, mai na loma ni veikau...ko Joni na Dauveipapitaisotaki.

III. Na tikina 4-6 na vosa nei Aisea 40:3-5. Na kenai valavala, ni vakarau lako wavoki ena veisiko e dua na Tui, sa dau tala na nonai talai me Domo ni Kacikaci, me vakarautaka na lako mai ni Tui. Ko Joni na Dauveipapitaiso sa mai vakayacora nai tavi ni kacikaci me waraka na lako mai nei Jisu na Tui. *Na veivakarautaki oqo sa vagolei ki na veisautaki kei na veivakarautaki ni bula ni tamata yadua me kilikili kei na Tui oqo me mai raica ka sotava.* Ni vakarautaki na ‘caramaki ni sala i Jiova, cakava me dodonu na sala tu’ sa dodonu me vakayacori na veivakavoui, se veivakatorocaketaki levu taudua e sa bera ni vakayacori: ko ya me na vakasinaiti na veiqakilo, me vakatautauvatataki na veiulunivanua kei na veidelana kei na kena vakadodonutaki na gaunisala e veve tu; sa vakaraitaki ga ni dua na veisau levu dina me vakayacori ni bera ni tadu mai na Tui. Na vakatautauvata oqo sa vosa dina vakaparofita ka me dua na veivakavou vakaiyagana se vakaitamera e gadrevi me vakayacori; ea vakayagataka talega ko Rev. Dr. Martin Luther King Jr ena nona vosa rogo ‘I have a Dream.’

IV.

Ena tikina 6, ‘Ena raica talega na Vu ni Bula mai Vua na Kalou na tamata kecega.’ Sa dusia ga ni tamata kecega me kunea, sotava, se tovolea na cecere ni Nona veivakabulai kei na Nona veivakavoui na Kalou. Eda raica ni sa dua na ka bibi na kena vakarau na yaloda ena noda masumasu, wili VT, veitokani vakalotu kei na noda veilomani tiko meda ka waraka kina na lako mai nei Jisu ena Siga ni Sucu kei na Nona na Lesu Tale mai. Sa matata sara ni vakayacora ko Joni nai tavi ena nona vakararavi Vua na Kalou, ka okati talega kina ko ira na Nona tamata mera veitokani ena kena tukuni na noda vakarautaki keda ena Nona tadu mai na Turaga ko Jisu ena Siganisucu e tu e matada, kei na Nona na Lesu Vakaru Tale mai. Sa bolei keda kina nai tavi oqo!

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods] mo rai kina; na sala ni vakadewataki ni vosa [exegetis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Cava/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni oqo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna oqo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otio mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa oqo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc, se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara koya.

VEIKAUWAITAKI A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo